

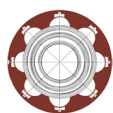
Sörby kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

HENRIK NILSSON 2022-02-28

LASERNA
RESTAURERING

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Sörby kyrka

Sörby distrikt, Vinslövs församling, Göinge kontrakt, Lunds stift, Sörby 34:1, Hässleholms kommun, Skåne län, Skåne.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Kyrkbyn Sörby är belägen en dryg mil öster om Hässleholm och cirka en halvmil nordöst om Vinslöv. Socknen domineras av ett småbrutet odlingslandskap med större skogsområden i väster och öster. Gravrösen, stensättningar och en domarring från brons- och järnåldern visar på en lång kontinuitet av mänsklig aktivitet i området. Socken- och bynamnet skrevs på 1500-talet *Sorby*, där förleden möjligen har betydelsen dy eller gyttja. En annan teori är att betydelsen skulle vara *Söderbyn* och då åsyfta förhållandet till Gumlösa en halvmil norrut, där Sörby var annexförsamling till Gumlösa fram till 1620 då förhållanden blev de omvända.

Säterierna Sörbytorp, beläget strax norr om kyrkan, och Sinclairsholm vid Gumlösa kyrka var länge helt dominerande jordägare i socknarna och 1800-talets skiften fick

Flygbild över Sörby 2017, tagen från söder. Foto: Pär-Martin Hedberg.

därför inte samma påverkan här som på många andra håll. Kyrkbyn Sörby bevarar i stora drag samma utbredning som den medeltida bytomten, med ett mindre antal byggnader placerade utmed vägen söder om kyrkan. Vid parkeringen direkt söder om kyrkogården ligger det så kallade Kyrkhuset, en äldre träbyggnad troligen uppförd under sent 1700-tal som idag fungerar som församlingshem. Under delar av byggnaden finns en ålderdomlig valvslagen källare som skulle kunna utgöra rester av en medeltida stormansgård. Öster om kyrkan ligger prästgården, vars nuvarande manbyggnad 1945 ersatte den tidigare prästgården från 1798 som flyttades till Hässleholms hembygds-park. I kyrkbyn finns även Hässleholms kommuns äldsta skolbyggnad, uppförd 1829 och idag privatbostad.

Kyrkobyggnaden

Sörby kyrka uppfördes under 1200-talets första hälft enligt romansk byggnadstradition med långhus samt lägre och smalare rakt avslutat kor i öster. Murverken utfördes i tegel lagt i munkförband, där inflytandet från Gumlösa kyrka, som är Lunds stifts äldsta daterade tegelkyrka från 1192, lär ha varit avgörande. Någon gång under medeltiden, tidigast på 1300-talet, adderades ett västtorn som vid senare okänd tidpunkt inkorporerades i långhuset genom att de övre delarna revs. På 1400-talet valvslogs kyrkorummet och möjligen var det även under detta århundrade som ett vapenhus uppfördes framför sydportalen. Under koret finns en gravkammare som tillkommit senast under tidigt 1700-tal.

Under 1600-talet var kyrkans tak åtminstone tidvis blytäckta. Vid en brand i byn 1724 fattade det eld i de dåvarande spåntaken, men branden lyckades stävjas. 1785–86 uppfördes läktare i kyrkorummet, dels en herrskapsläktare i norr, dels en läktare för ”Drengar och Husmän” i väster. Fram till 1790-talet hade de ursprungliga romanska byggnadsdelarna i tegel varit oputsade, medan långhusets västra del (det tidigare tornet) och vapenhuset var putsade. Nu putsades kyrkan enhetligt och vitkalkades. Även kyrkorummet hade ursprungligen varit oputsat, vilket murverken på vinden ovan valven ännu visar.

1834 rivs vapenhuset, sydportalen muras igen och ny huvudingång tas upp i västgaveln. Den romanska nordportalen hade satts igen vid tidigare okänd tidpunkt. Öster om koret adderas en absidial sakristia. Nya, större fönsteröppningar tas upp och utvändigt avfärgas kyrkan gul. Under ledning av domkyrkoarkitekt Helgo Zettervall genomförs 1876–77 en exteriör och interiör restaurering och ombyggnad. Nuvarande västtorn uppförs och trappstegsgavlar och nya fönster tillkommer på långhus och kor. Invändigt byts bänkinredningen ut och orgel installeras på läktaren. I och med tornets tillkomst rivs den fristående klockstapeln på kyrkogården.

1944 tas den ursprungliga färgsättningen på predikstol och baldakin fram av konservator Hans Erlandsson. Elektrisk belysning installeras 1951. Under åren 1956–58 genomförs restaureringsarbeten ledda av arkitekt Leon Nilson och dennes son

arkitekt Torsten Leon-Nilson. Exteriört rivs absiden och ett rundfönster i korets östgavel som tillkommit 1798 tas åter upp. Vid underhållsarbeten på fasaderna lokaliserar lägena för de ursprungliga nord- och sydportalerna. Vissa fönster byts ut och samtliga fönster förses med innerbågar. Invändigt påträffas såväl gravkammaren under koret som resterna efter ett medeltida altare, på vars plats ett nytt altare muras upp. Korgolvet beläggs med nytt tegel, ny altarring och nya innerdörrar tillkommer, elektriskt uppvärmningssystem installeras och de gamla rökkanalerna i kyrkorummet rivs. Eventuellt är det också vid denna tidpunkt som bänkinredningen får sin ljusare färgsättning. Ny sakristia samt teknik- och förrådsrum inrättas i vapenhusets södra del. Ny orgel med fasad och ryggpositiv integrerad i ny läktarbarriär ritad av Torsten Leon-Nilson installeras. 1960 förses rundfönstret i öster med glasmosaik utförd av konstnären Karl-Einar Andersson. Leon-Nilson ritar ny pardörr till västentrén som tillkommer 1963 och projekterar 1968 utbyte av dåvarande taktäckning av rödmålad plåt till falsat tegel. Vid exteriöra underhållsarbeten 1972 markeras nord- och sydportalernas läge i fasadputsen.

Kyrkorummet fotograferat vid okänd tidpunkt, troligen sent 1800-tal. Två dörrar i korets östvägg leder till sakristian i den bakomliggande absiden. Bild från Forndok, fotograf okänd.

Nya exteriöra underhåll av fasaderna genomförs 1993, då det konstateras att tornet till stor del är putslagat med kalkcementbruk och därför avfärgas med kalkcementfärg. I samband med arbetena utförs murverksdokumentationer där bland annat en ingång i det medeltida tornets sydvästra fasad lokaliserar. På långhusets södra fasad påträffas rester av målade blindfönster. 1996 installeras elektrisk bänkvärme och två år senare ljudanläggning. Orgeln från 1950-talet ersätts 2003 av en digitalorgel och läktarbarriären byggs om eftersom det tidigare ryggpositivet avvecklas.

2006 genomförs en omfattande interiör restaurering. Åtgärderna omfattar putslagning, ommålning av puts och snickerier, renovering av golv under bänkar, nytt tegelgolv i långhus, vapenhus och sakristia samt renovering av altarring. Bänkinredningen byggs om för större bekvämlighet och får ny färgsättning i grått. En gravsten i mittgången täcks med skyddsglas. Nya innerfönster av vinkeljärn tillkommer och nytt textilskåp inrättas på orgelläktaren. Den elektriska belysningen kompletteras, nya radiatorer och bänkradiatorer liksom ny ljus- och ljudanläggning samt nytt inbrotts- och brandlarm installeras. Konserveringsarbeten utförs på

krucifix samt predikstol med baldakin enligt konserveringsprogram upprättat av konservator Herman Andersson AB. I kortaket påträffas draperimålningar som stilmässigt dateras till 1700-talet. Möjlig upphovsman bedöms vara konterfejaren Olof Pilo som under andra delen av århundradet bodde i socknen och återkommande utförde arbeten för församlingens räkning.. I kortaket konstateras även spår av en blå bemålning som sannolikt hör 1800-talet till. Målningsfragment av enklare karaktär påträffas i långhusets östra travé samt på nordväggen och anslutande sköldbåge. Därtill framkommer två nischer på vardera sida om triumfbågen, sannolikt medeltida sidoaltarnischer. 2015 repareras storklockan och 2018 tillverkas utrymningstrappor som placeras invändigt och utvändigt vid ett fönster i norr.

Exteriör

Kyrkans planform utgörs av långhus, lägre och smalare rakavslutat kor i öster samt rektangulärt västtorn. Under koret finns en tunnvalvd gravkammare. I långhusets möte med tornet finns ett förhöjt väggparti, troligen rester från det medeltida västtornet. De ursprungliga byggnadsdelarna, koret och långhusets två östliga travéer, är uppförda i rött tegel i munkförband och skalmurskonstruktion. Murverken i den västra delen av långhuset, som utgörs av det senmedeltida tornets nedre del, är utförda i gråsten med inslag av tegel, sannolikt återanvänt från den ursprungliga västgaveln. Tornet från 1870-talet är murat i tegel. Fasaderna är spritputsade och avfärgade i vitt,

Kyrkan från nordost.

enligt kyrkans underhållsplan (2004) med kalkfärg. Eventuellt förekommer även kalkcementfärg. Markerade socklar saknas men utskjutande grundstenar framträder här och var. Långhusets och korets östgavlar liksom tornfasaderna åt norr och söder avslutas med trappstegsgavlar. Samtliga byggnadsdelar har sadeltak avtäckta med rött enkupigt tegel.

Kyrkans enda ingång utgörs av den spetsbågiga västportalen som kragar ut i tre språng. Ett putsat listverk i fasaden markerar spetsbågens övre del. Kyrkporten är en rakt avslutad pardörr i ek som indelas i kvadrater av band i svartmålat smide. Varje kvadrat pryds av en stiliserad blomma i smide. I det slätputsade tympanonfältet återfinns en lykta med gult frostat glas. Ovanför portalen finns ett rosettfönster i grönmålat gjutjärn med tvåspråkig omfattning. I nord- och sydfasaderna finns mot vapenhuset vardera ett högt och smalt spetsbågigt fönster i grönmålat gjutjärn med trespråkig omfattning. Övre delarna av fönsteröppningarna markeras med listverk enligt samma princip som för västportalen. Solbänkarna är klädda med grönmålad plåt. Klockvåningen har spetsbågiga ljudöppningar med ljudluckor av liggande grönmålad panel, två i väster och öster samt en vardera i norr och söder. De två västra är något mindre än de i norr och söder, medan de östra är ännu mindre och placerade högre upp, på var sida långhusnocken. Frånsett i öster har öppningarna solbänkar av betong och listverk i fasaden likt västportalen. Tornets hörn markeras av subtila hörnlisener som genom grunda hålkäl övergår till trappstegsgavlarna. Väst- och östfasaderna avslutas med takfotsgesimser i tre språng. I höjd med klockvåningens golvbjälklag finns ett flertal enkla ankarjärn i smide. Gavelröstena pryds av hjulkors i slätputsad relief. I mötet mellan torn och långhus finns grunda strävpelare.

Långhuset har tre fönster i norr och tre i söder. Öppningarna är rektangulära, med småspröjsade fyrluftsfönster i grönmålat trä. Ovan fönstren återfinns målade blindfönster som ger illusionen av spetsbågiga fönster. Fönsterblecken är av grönmålad plåt. Koret har ett fönster i norr och ett i söder, lika långhusets frånsett att blindfönstren här är lunettformade. Långhusets och korets fasader avslutas upptill av en rundad spritputsad takfotsgesims. Korgaveln i öster har ett litet rundfönster med båge av grönmålat trä, placerat djupt in i murverket. Gavelröstet ovan rundfönstret pryds av blinderingar i form av tre rundlar samt två högsmala blinderingar vars något odefinierade övre form befinner sig någonstans i gränslandet mellan svagt spetsbågigt och rundbågigt.

Interiör

Genom västentrén nås vapenhuset i tornets bottenvåning. Golvet är belagt med grå kvadratisk tegelklinker och yttermurarna är vitputsade. Mot norra muren är en gravhäll från 1748 fastklamrad. I söder finns utrymmen för sakristia och teknikrum, vars väggar liksom det plana innertaket är klädda med profilhyvlad panel målade i en bruten vit kulör. Gjutjärnsfönstrens insidor är liksom innerbågarna om två lufter av vinkeljärn målade i mörkgrå/svart oljefärg. Läktartrappan i bemålat trä i nordväst är delvis inklädd med samma panel som väggar och tak. Avväxlingsbjälken till tornets andra

Kyrkorummet mot koret i öster.

våning bärs upp av en träkolonn vars nedre del har oktagonalt tvärsnitt. Träkolonnen ingick i absidens takkonstruktion från 1834 och flyttades till vapenhuset vid restaureringen 1956–58 då absiden revs. Kyrkportens insida är liksom den rakt avslutade pardörren mot kyrkorummet i öster klädd med vitmålad stående panel.

Långhusets golv är belagt med gulröd kvadratisk klinker. De öppna bänkkvarteren som flankerar mittgången står på upphöjda gråmålade brädgolv. I mittgången ligger längst i väster en gravhäll från 1600-talet täckt med skyddsglas. Väggar och valv är slätputsade och vitmålade. Långhusets västra travé utgörs av det medeltida tornets nedre del och har bredare murverk än de två ursprungliga östra travéerna. Västtravéns kryssribbvalv är troligen samtida med tornets tillkomst. Sköldbågarna är svagt spetsbågiga medan tornbågen i väster och gördelbågen i öster är djupa och spetsbågiga.

Långhusets två östra travéer täcks av stjärnvalv vars ribbor vilar på låga pilastrar med enkelt utformade kapitäl frånsett mot östväggen där de bärs upp av kraftiga postament med kvadratisk tvärsnitt. Sköld- och gördelbågar är spetsbågiga. Mot koret i öster avgränsar en rundbågig djup triumfbåge med markerade impostor. I östväggens puts markeras två tidigare nischer, troligen kopplade till medeltida sidoaltare. I triumfbågen hänger två stentavlor, i norr ett series pastorum och i söder ett epitafium. Fönsternischerna är korgbågiga och fönsterbänkarna sluttande. De kopplade träfönstrens vitmålade innerbågar har fyra ospröjsade lufter. Vid två av fönstren finns utrymningsvägar i form av enkla gråmålade trätrappor.

Koret har ett steg högre golvnivå och golvet är belagt med mörkröd kvadratisk klinker. I anslutning till triumfbågen ligger två äldre gravhällar över kyrkoherdarna Hans Pedersen Winslöff och makan Karin Enertz samt Balzar Platius och makan Edela. Vägarna och kryssribbvalvet är slätputsade och vitmålade. Valvets ribbor vilar på pilastrar utan kapitäl. Väster om fönstren finns små, lågt sittande rundbågiga nischer, en i norr och en i söder. Fönstren är utformade lika långhusets. Rundfönstret i östväggen har blyinfattat färgat glas som framställer stiliserade kors.

Den framskjutande orgelläktaren i väster upptar hela kyrkorummets bredd och vilar på fyra pelare med oktagonalt tvärsnitt, kvadratiska baser och profilerade kapitäl med figursågade konsoler. Barriären är uppbyggd i ramverkskonstruktion med förkroppade under- och överstycken samt en sentida förhöjning av smitt rundstål. Färgsättningen går i grått med röda detaljer.

Tornets andra våningsplan utgörs i öster av ett tornrum med ringanordning för klockorna och ingång till orgelläktaren. Rummet har obehandlat brädgolv medan väggarna och det plana innertaket är slätputsade och vitmålade. Västra delen av våningsplanet utgörs av ett trapprum där en smal trätrappa leder vidare till klockvåningen, som har samma ytskikt som på tornvåningen, men här är väggarnas puts tunnare och södra gavlröstet är oputsat. Taklaget är öppet upp tillnock och takstolskonstruktionen utgörs av sex takstolar i furu med varierande konstruktion.

I öster nås kyrkvindarna via en liten rektangulär muröppning med järnsködd trälucka. Takstolarna över långhuset är uppbyggd av högben, stickbjälkar, saxsparrar, övre och undre hanbjälkar samt stödben. De är tillverkade av dymlat och tappat ekvirke som till största del är medeltida. Korvinden nås via en stickbågig öppning. Korets takstolskonstruktion är snarlik långhusets men här med inslag av bindbjälkar som är inmurade i valven och därmed är samtida med valvslagningen eller äldre. På vindarna finns rester av romanska fönsteröppningar liksom en trappa i murverket till det medeltida tornet. Valven är oisolerade.

Inredning och inventarier

Altaret från restaureringen 1956–58 är murat i tegel och vitputsat med altarskiva av mörk kalksten.

I altaranordningen ingår ett *triumfkrucifix* som enligt olika uppgifter är från 1400- eller 1500-talet, med senare tillkommet kors och bemålning. Triumfkrucifixet hänger på östväggen under rundfönstret och flankeras av fyra äldre oljetryck med bibliska motiv i förgyllda ramar.

Altarrundeln i lackad ek är samtida med altaret och uppbyggd av glest placerade svarvade balustrar som bär upp en enkel överliggare. Knäfallet är stoppat och klätt med rött tyg tillkommet 2006.

Predikstolen av snidat polykromt bemålat trä är tillverkad 1593. Snarlika predikstolar från samma tid finns i bland annat Farstorps, Finjas och Hörjas kyrkor. Korgens sidor pryds av rundbågemotiv med snidade skulpturer föreställande evangelisterna med respektive attribut. Hörnen markeras av kolonnetter med korintiska kapitäl och änglahuvuden som vilar på postament med maskaroner. Mellan dessa finns dels inskriftsfält med latinsk text på svart botten, dels blomsterdekor. Inskriftsfält finns även i det förkroppade överstycket. Nedtill avslutar en skuren lambrekäng och korgen vilar på en sekundär fot med hexagonalt tvärsnitt. Färgsättningen går främst i rött, grönt, blått, grått samt förgyllning. Baldakinen är senare tillkommen och är uppbyggd av ett förkroppat listverk med inskriptioner som kröns av skurna sköldar och tureller. I innertaket hänger en duva.

Predikstolen i renässans från 1593 med senare tillkommen baldakin.

Kyrkans *dopfun*t har en cuppa i rödgrå granit eller möjligen gnejs som uppges vara från 1100-talet, och i så fall skulle vara äldre än kyrkan. Den runda cuppan pryds nertill av en rundbågefris med godronering och upptill av en enkel bandstav. Cuppan vilar på en klockformad fot i grå granit tillkommen 1954. Ett fotografi från 1926 visar cuppan som blomkruka på Sörbytorp, sannolikt har den återkommit till kyrkan i samband med tillverkningen av den nya foten.

Dopfunten med cuppa som daterats till 1100-talet.

Den öppna *bänkinredningen* tillkom vid Helgo Zettervalls restaurering 1876–77. Gavlarna har kopplade rundbågar i lågre relief och avslutas upptill av spetsbågiga krön. Ryggstöden är genombrutna, uppbyggda av två bräder. Bänkarna har psalmbokshållare och södra kvarteret har även kläd- eller hatthängare i form av knoppar i trä. Färgsättningen går i grått med röda detaljer i gavlarna.

Kyrkorgeln från 1956 av Wilhelm Hammersam, Köpenhamn med fasad från den tidigare orgeln av A.V. Lundahl från 1877 är sedan 2003 ersatt av en digitalorgel av märket Viscount. Den tidigare orgeln och fasaden ska enligt uppgift ha kastats.

Kyrkan har två *kyrkklockor* som enligt kyrkans underhållsplan ursprungligen är från 1700-talet och enligt dess inskriptioner är omgjutna 1811 respektive 1812 av J.H. Fries. Båda klockorna pryds av spetsbåge- och akantusfriser.

Kyrkogård

De äldsta delarna av Sörby kyrkogård närmast kyrkan har medeltida ursprung. Denna utsträckningen bör i stora drag bevarats fram till den första kända utvidgningen som skedde åt öster kring 1830. Runt 1880 adderades en rektangulär del i väster och på 1930-talet tillkom den lägre belägna nya kyrkogården i väster efter ritningar av stads-trädgårdsmästaren G.R. Persson i Kristianstad.

Gamla kyrkogården omgärdas av en kallmurad stödmur av gråsten av varierande höjd med ingångar i söder, sydost och nordost. De två senare har pargrindar i smide medan nuvarande huvudingången från parkeringen endast utgörs av en öppning i muren.

På gamla kyrkogården dominerar äldre högresta och påkostade gravvårdar från 1800-talets första hälft fram till 1920-talet.

Utanför muren finns i norr och delvis i söder trädrader av unga lindar. Från ingångarna leder grusade gångar upp till och runtom kyrkan. Från kyrkans entré löper även en gång till nya kyrkogården i väster. Kvarteren är gräsbevuxna med oregelbundet och glest placerade gravvårdar. Äldre, oftast högresta och individuellt utformade stenar dominerar men även yngre låga och breda stenar förekommer, liksom enstaka äldre vårdar i järn. Ett udda inslag är en gravvård i zinkplåt från 1890-talet. Ett fåtal gravplatser bevarar singelbeläggning och stenramar eller i enstaka fall järnstaket eller infattningshäckar. Nordväst om kyrkan finns en stor gravkulle omgärdad av kedjor i pollare. Gravplatsen iordningställdes 1810 för friherre Carl Henrik Duwall och hustrun Margaretha Elisabet Sack på Sörbytorp. Växtligheten på gamla kyrkogården är begränsad och utgörs främst av en solitär högvuxen kastanj söder om koret samt ett fåtal städsegröna buskar. Enstaka gravplatser har planteringar.

Även nya kyrkogården omgärdas av en kallmurad stödmur och innan för denna växer, fränsett i öster, en trädkrans av höga oxlar som är samtida med kyrkogårdens tillkomst. En ingång genom pargrindar i smide finns i norr, men tillträde sker vanligen via en stentrappa från gamla kyrkogården. Gravkvarteren indelas av vinkelräta grusade gångar kring en mittaxel från trappan som leder fram till en andaktsplats utformad med vattenspiel, ljusbärare, sittbänk och planteringsbädd. En relativt stor del gravplatser är singelbelagda med stenramar. Låga och breda gravvårdar typiska för 1930-talet och senare dominerar helt, med inslag av mer sentida liggande stenar. Gravplanteringar förekommer i stor utsträckning och vid flera gravar finns formklippta eller friväxande barrväxter. Trappan mellan de båda kyrkogårdensdelarna flankeras av två högväxta lindar och söder om minneslunden står en hög pelare som tidigare hade en motsvarighet i norr.

Byggnader på kyrkogården

Utanför kyrkogården men på fastigheten ligger det tidigare omnämnda Kyrkhuset, dagens församlingshem. Byggnaden, som tidigare ingått i en fyrlängad gård, har rödmålad locklistpanel och sadeltak avtäckt med rött tegel. Norra fasaden mot kyrkogården är längst i öster och väster murade och i det senare fallet även putsat och avfärgat i vitt. Sannolikt är det igensatta körportar. Norr om Kyrkhuset ligger en liten förrådsbyggnad uppförd på 1990-talet och längre söderut återfinns en uthuslänga till den gamla småskolan från 1870-talet som revs 2001. Båda byggnaderna har precis som Kyrkhuset rödmålad locklistpanel och sadeltak avtäckta med rött tegel.

Kulturhistorisk karaktärisering för Sörby kyrkoanläggning

Kyrkbyn Sörby är belägen en dryg mil öster om Hässleholm och cirka en halvmil nordöst om Vinslöv. Socknen domineras av ett småbrutet odlingslandskap med större skogsområden i väster och öster. Sörby har historiskt bildat pastorat med Gumlösa och de två säterierna Sinclairsholm och Sörbytorp var länge helt dominerande jordägare i trakten, varför 1800-talets skiften inte fick samma påverkan här som på många andra håll. Kyrkbyn Sörby bevarar i stora drag samma utbredning som den medeltida bytomten, med ett mindre antal byggnader placerade utmed vägen söder om kyrkan. Vid parkeringen direkt söder om kyrkogården ligger det så kallade Kyrkhuset, en äldre träbyggnad med en ålderdomlig valvslagen källare som skulle kunna utgöra rester av en medeltida stormansgård. Byggnaden fungerar idag som församlingshem. Öster om kyrkan ligger prästgården med manbyggnad från 1945. I kyrkbyn finns även Hässleholms kommuns äldsta skolbyggnad, uppförd 1829 och idag privatbostad.

Sörby kyrka uppfördes under 1200-talets första hälft enligt romansk byggnadstradition med långhus samt lägre och smalare rakt avslutat kor i öster. Murverken utfördes i tegel lagt i munkförband. Tegel var vid denna tidpunkt ännu ett ovanligt byggnadsmaterial, Gumlösa kyrka från 1192 är Lunds stifts äldsta daterade tegelkyrka. Kyrkans romanska murverk, som precis som i Gumlösa ursprungligen var oputsade, är därför av stort byggnadsteknikhistoriskt värde. På kyrkvinden kan de tegelrena murverken ännu beskådas, liksom spår av romanska fönsteröppningar. Nedre delarna av ett medeltida västtorn har senare införlivats i långhuset medan det senmedeltida vapenhuset och en absidformad sakristia numer är rivna. På 1870-talet uppfördes det nuvarande västtornet efter ritningar av domkyrkoarkitekt Helgo Zettervall, som även försåg långhuset och koret med trappstegsgavlar. Exteriören är sedan dess i stort oförändrad och Sörby kyrka utgör därmed en välbevarad representant för de många skånska medeltidskyrkor som under 1800-talet kom att byggas ut och om enligt dåtidens medeltidsromantisering kyrkbybyggnadsideal, främst företrädda av C.G. Brunius och senare Zettervall. Karaktäristiskt är tornets trappstegsgavlar, blinderingar och branta sadeltak, liksom de adderade trappstegsgavlarna på långhus och kor. En betydligt mer säregen detalj är de målade blindfönster som ger illusionen av att de rakt avslutade fönstren är spetsbågiga på långhuset och stickbågiga på koret.

Interiört präglas kyrkorummet av de vitputsade väggarna och valven, där västra travéns kryssvalv sannolikt är samtida med det medeltida tornets okända uppförandetid medan de östra travéernas stjärnvalv och korets kryssvalv enligt olika uppgifter är slagna på 1400- eller 1500-talet. Den ålderdomliga karaktären stärks av den sannolikt romanska triumfbågen, korets rundbågiga förvaringsnischer samt spåren efter sidoaltarnischer på långhusets östvägg. Till denna kontext hör även den byggnadsteknikhistoriskt intressanta takstolskonstruktionen, som över långhus och kor närmast i sin helhet är av medeltida ursprung. Kyrkan har därtill två medeltida

inventarier, triumfkrucifixet från senmedeltiden som idag ingår altaranordningen samt dopfontens cuppa som i källorna uppges vara från 1100-talet. Båda föremålen har höga konsthistoriska värden och betydande kontinuitetsvärden för församlingen. Om dateringen av cuppan är riktig är den äldre än kyrkan, vilket väcker frågetecken kring om en tidigare kyrka kan ha funnits på platsen.

Utöver medeltiden är den tydligaste interiöra årsringen restaureringen 1956–58 under ledning av arkitekt Leon Nilson och sonen arkitekt Torsten Leon-Nilson samt förändringar som skett sedan dess, vilka till stor del kan sägas vara utförda i samma anda, med respekt för medeltida byggnadsdetaljer och tillägg i enkla material som samtidigt är tydliga tidsmarkörer. Detta exemplifieras bäst av klinkergolven, de panelade väggarna i vapenhuset och långhusets västra del samt av altarringen i ek som präglas av 1950-talets enkla formspråk. Kasserandet av orgelfasaden från 1870-talet kan i någon mån sägas bidra till upplevelsen av det renodlade kyrkorummet, även om det ur kulturhistorisk synpunkt är en uppenbar förlust. Det sena 1800-talet representeras i kyrkorummet sedan dess endast av den enkla nygotiska bänkinredningen från Zettervalls restaurering. Predikstolen från 1593 med senare tillkommen baldakin är ett rennäsansarbete med höga konstnärliga och hantverksmässiga kvaliteter. Typen av predikstol har dessutom stark lokal koppling, flera mycket snarlika predikstolar finns bevarade i Göingebygden. Även gravhällarna från 1600- och 1700-tal är skickligt utförda hantverksarbeten som dessutom är intressanta i ett socialhistoriskt perspektiv, då de speglar äldre tiders gravskick och hur stormaktstidens högreståndspersoner önskat bli ihågkomna.

Sörby kyrkogård har lång tradition som begravningsplats, de äldsta delarna närmast kyrkan oavbruten sedan medeltiden. Gamla kyrkogården karaktäriseras idag av sparsmakad växtlighet och gräsbevuxna kvarter med oregelbundet och glest placerade gravvårdar. Äldre, oftast högresta och individuellt utformade stenar dominerar. Här finns även ovanliga inslag som en gravvård i zinkplåt från 1890-talet och gravkullen som utgör gravplats för friherre Carl Henrik Duwall och hustrun Margaretha Elisabet Sack på Sörbytorp. Den monumentala karaktären illustrerar den långa historiska kopplingen mellan Sörby kyrka och herrskapet på Sörbytorp. Nya kyrkogården präglas av strikt rätvinkliga grusade gångsystem, lägre och breda gravvårdar typiska för 1930-talet och senare samt en rikare växtlighet vid gravplatserna.

Att tänka på vid förvaltningen av kyrkoanläggningen

- Sörby kyrka är exteriört ett välbevarat exempel på en skånsk medeltida kyrka med tillbyggt torn präglad av det sena 1800-talets medeltidsromantiserande restaureringsideal. Denna karaktär är i stort oförändrad sedan Zettervalls restaurering och bör vara vägledande vid eventuella framtida förändringar. De målade blindfönstren utgör ett udda inslag med särskilt högt bevarandevärde.
- Kyrkans romanska murverk utgör exempel på tidig skånsk tegelbyggnadsarkitektur och ska behandlas med största varsamhet.
- Framtida murverksundersökningar kan liksom dendrokronologiska dateringar av den medeltida takstolskonstruktionen kasta nytt ljus över kyrkans äldsta historia.
- Kyrkorummet präglas av den romanska ursprungskyrkan och de gotiska valvslagningarna. Dessa årsringar bör ges tolkningsföreträde vid eventuella förändringar.
- Kyrkogården bör förvaltas med fokus på att bevara de respektive delarnas karaktär. Särskilt högt bevarandevärde har grusade gravplatser, stenramar, järnstaket och äldre vårdar tillkomna före 1930-talet. Kyrkogårdsmur, trädrader, större barrväxter och äldre högresta solitära lövträd har avgörande betydelse för upplevelsen av kyrkomiljön.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen.

Kyrkan och merparten av kyrkogården ligger inom registrerat fornlämningsområde Sörby 10:1 som avser bytomten enligt 1699 års karta och skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Sörby kyrka – Underhållsplan (2004-12-02), Ponnert Arkitekter AB, Degeberga/Lund.

Sörby kyrkogård – Vård- och underhållsplan (2018-11-20), Erika Martin Arkitekter AB, Höör.

Antikvarisk rapport – Sörby kyrka: invändig restaurering (rapport 2006:029), Malmö kulturmiljö, 2006.

Dahlberg, M och Sjöström, I [red.]. *Skåne – Landskapets kyrkor*, Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag, 2015.

Länsstyrelsen i Skåne. Kulturmiljöprogram. Hässleholms kommun: <https://www.lansstyrelsen.se/skane/besoksmal/kulturmiljoprogram/oversiktliga-beskrivningar/oversiktliga-kommunbeskrivningar/hassleholm.html>, hämtad 2021-03-09.

Riksantikvarieämbetet. Forndok: <https://app.raa.se/oppnadata/forndok/search?3>, hämtad 2022-02-24.

Riksantikvarieämbetet. Fornsök: <https://app.raa.se/open/fornsok/>, hämtad 2022-02-24.
Platsbesök 2021-09-15.

Övriga uppgifter

Kulturrehistorisk karaktäristik och bedömning: Henrik Nilsson, byggnadsantikvarie

Kvalitetsgranskning: Max Laserna, byggnadsantikvarie

Inventeringsdatum: 2021-09-15.

Fältinventering: Max Laserna, Henrik Nilsson

Foto (där inte annat anges): Max Laserna, Henrik Nilsson

Layout: Henrik Nilsson

Färdigställd: 2022-02-28.